

ZJIŠTĚNÍ DALŠÍ ČÁSTI ROMÁNSKÉ OBYTNÉ STAVBY V DOMĚ ČP. 479/I NA STARO- MĚSTSKÉM NÁMĚSTÍ V PRAZE

ZDENĚK DRAGOUN

V prosinci 2003 probíhaly stavební úpravy v suterénech domů čp. 478 a 479/I na Staroměstském náměstí, vyvolané změnou uživatele a provozu bývalé známé vinárny U zlaté konvice. Bleskově probíhající práce byly sledovány pracovníky archeologického oddělení Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v hlavním městě Praze a přinesly poměrně překvapivé výsledky. Jedním z nich je nález raně gotické vstupní šíje do gotického sklepa v podloubí domu, o kterém bude referováno jinde, druhým objevem je doplnění známé románské zástavby objektu. Těto skutečnosti se týká předkládaný příspěvek.

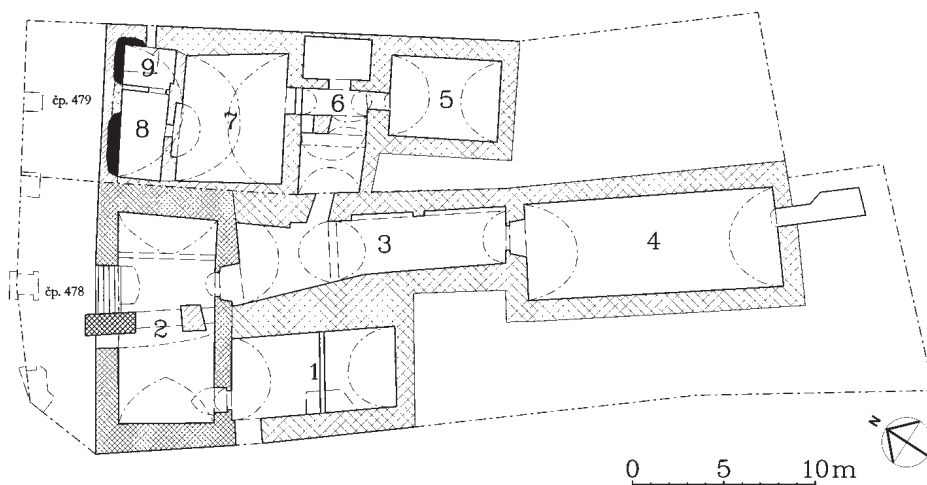
Celý sklepní komplex obsahuje v dnešním stavu větší počet různě velkých prostor, z nichž většina (obr. 1:3–9) představuje hluboké sklepy gotického charakteru, jiná se vyznačuje podstatně vyšší úrovní své podlahy (obr. 1:1) a v jedné se promítají dvě různé úrovně podlahy (obr. 1:2). Zatímco všechny rozměrnější části komplexu sklepů, které dlouhou dobu fungují jako součást restauračního zařízení, měly již v minulosti v duchu romantického historismu odstraněny omítky a odhalený charakter zdiva, v menších místnostech zázemí (obr. 1:8 a 9) bylo složení zdiva odkryto až při této poslední úpravě.

Ve dvou prostorách při severní straně půdorysu v linii stěny domu čp. 479/I na vnitřní straně podloubí byly při této příležitosti na dvou místech zjištěny pozůstatky románského kvádříkového zdiva. V obou případech byly nalezeny ve značné výšce nad stávajícími podlahami a tvořily součást severní stěny dnešní vinotéky (obr. 1:8) a nároží zděného objektu v se-

verní a východní stěně přilehlé místnosti pro vzduchotechniku (obr. 1:9).

V místnosti vinotéky byly odhaleny celkem 3–4 řádky o celkové výši zdiva 110 cm, patrně v západní části stěny (obr. 2). Pokračování tohoto zdiva bylo zjištěno i v sousední zhruba čtvercové prostora, kde byl kromě tří řádek severní zdi o výšce zdiva 80 cm zjištěn i kvádříkový charakter zdi východní (obr. 3). Románská partie zdiva obsahovala u této zdi 9 kvádříkových řádků o celkové výši 215 cm. V obou místnostech je báze kvádříkového zdiva zachycena zhruba ve stejné úrovni (cca 189,90 m n. m.)¹⁾ a v obou rovněž je další vertikální průběh zdiva zakryt mladšími, podle výsledků stavebně historického průzkumu gotickými klenbami.²⁾ Vzhledem k situování zdiva v horních partiích dnešních suterénů a výšce dochovaných románských partií se nelze vyjádřit k otázce předpokládaného románského zakončení prostoru.

Interpretace nalezeného zdiva je jednoznačná. V inkriminovaných místech půdorysu gotických sklepů čp. 479/I

Obr. 1: Situace sklepů domů čp. 478/I a 479/I s vyznačením nového nálezu románského zdiva. Černě románské zdivo, křížkovane gotické (čím hustší, tím starší), neznačené recentní (kresba S. Matoušová).

Obr. 2: Kvádříkové zdivo v severní průčelní stěně sklepa domu čp. 479/I. Pohled od jihu (foto M. Müller).

Obr. 3: Severovýchodní nároží nově zjištěné stavby. Pohled od jihozápadu (foto M. Müller).

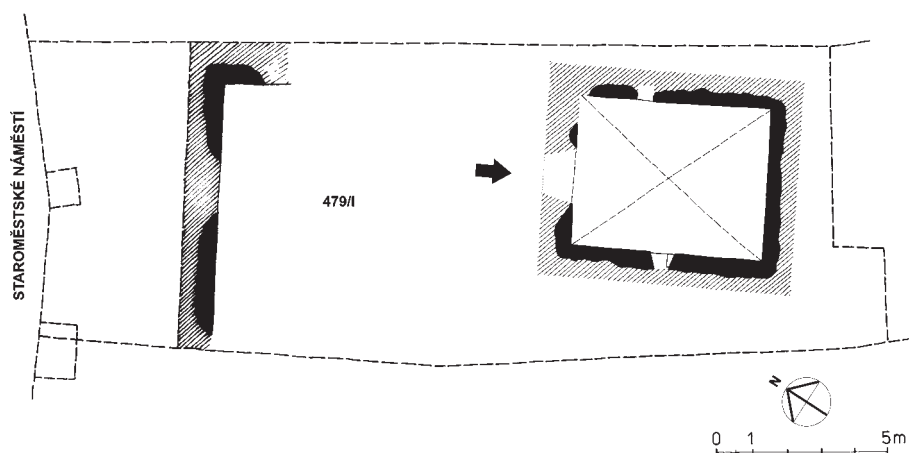
se dochovala část severní stěny a severovýchodního nároží románského kvádříkového domu, postaveného při jižní linii dnešního Staroměstského náměstí v době před rozšířením domu k severu o širší podloubí. V hloubce parcely je již dlouho evidována existence samostatného románského objektu,³⁾ patřícího k jednomu ze tří základních stavebních typů pražských románských domů a kladeného do souvislosti s případnými dřevěnými, dodatečně zaniklými konstrukcemi při veřejných prostranstvích.⁴⁾ V našem případě tedy po referovaném nálezu románského zdiva v linii průčelí při náměstí je třeba počítat s existencí kamenného domu i zde a románskou zástavbu charakterizovat jako složitější půdorysný útvar nebo (pravděpodobněji) jako dva samostatné objekty s nástupním prostorem mezi nimi (obr. 4). Z něj se vstupovalo k severu do většího objektu při náměstí a k jihu do menšího objektu v hloubce parcely. Jedná se tak o první spolehlivě doložený stavební útvar tohoto typu, neboť zdánlivě podobná situace domu čp. 16/I v ulici U radnice představuje vývojově i půdorysně poněkud složitější útvar, u něhož i zřejmě nezahluobený dům v hloubce parcely prokazatelně plnil obytnou funkci, jak dokládá výjimečné dochování kvádříkové záchodové jímky a záchodového rizalitu.⁵⁾ Analogická situace byla konstatována u blízkého domu čp. 549/I. Tam je dům při severní straně Staroměstského náměstí ještě románský, zatímco menší objekt v hloubce parcely pochází až z raně gotické stavební fáze.⁶⁾

Srovnatelné jsou patrně také výškové vztahy obou románských objektů na parcele. Dnešní podlaha domu v hloubce parcely se nachází v úrovni 190,80 až 190,90 m,⁷⁾ přičemž je zřejmé, že se vzhledem k dodatečně hloubeným gotickým sklepům

nachází výše než románská původní podlaha.⁸⁾ Výšku interiérů těchto staveb v hloubce parcely většinou neznáme, výjimku tvoří objekt na parcele čp. 597/I v Celetné ulici, kde přesahuje hodnotu 360 cm.⁹⁾ Budeme-li podobnou výšku předpokládat u analogické stavby na parcele domu čp. 479/I, pak se dostaneme s niveletou podlahy někde kolem kóty 189,80 až 189,90 m. Tato výška pak téměř přesně odpovídá bázi kvádříkového zdiva stavby u náměstí, tedy úrovni, těsně nad níž lze předpokládat románskou podlahu. I předpokládané úrovně podlah okolních románských objektů zhruba odpovídají uvedeným výškovým relacím. U domu čp. 480/I má nejspodněji zachycený

kvádřík bázi na niveletě 189,60 m,¹⁰⁾ dnešní podlaha objektu v hloubce parcely čp. 478/I dosahuje cca 189,20 m, přičemž nevíme, jedná-li se o úroveň románskou. Srovnáme-li nejbližší archeologicky zjištěné údaje,¹¹⁾ pak z úrovně podloží před domem čp. 479/I (190,84 m n. m.)¹²⁾ můžeme dedukovat míru zahluobení románské stavby minimálně na 1 m. S ohledem na terén stoupající směrem k jihu a vzhledem k předpokladu zahluobení spodního podlaží domu nejen do podloží, ale i nejstarších vrstev historického nadloží, bude třeba uvažovat o zahluobení, které uvedenou hodnotu jistě přesahovalo.

Přesnější datování stavby nelze na základě dochovaných pozůstatků stanovit. Je zřejmé, že obě části kvádříkové zástavby jsou stavěny za použití relativně velkých kvádrů a že postrádají pečlivé opracování a skladbu. Z těchto důvodů je možné uvažovat u jejich vzniku spíše v mladším horizontu výstavby těchto domů,¹³⁾ tedy až v některém z prvních desetiletí 13. století. Ve srovnání s okolní románskou zástavbou (obr. 5) tak zjišťujeme přítomnost dvou sousedících, navzájem se dotýkajících románských staveb při jižní straně Staroměstského náměstí, neboť v západní části do-

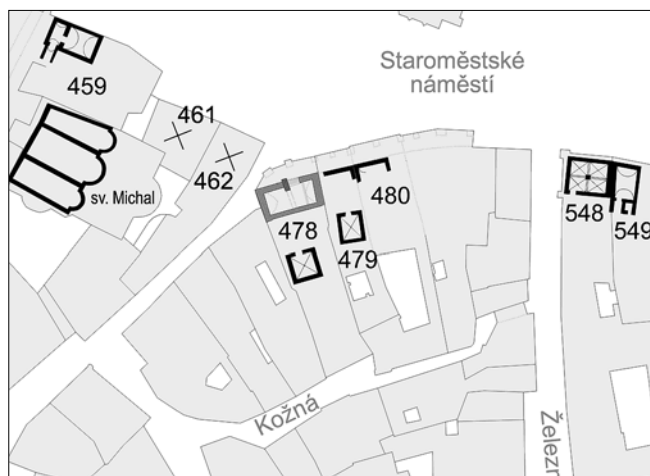
Obr. 4: Situace románského zdiva na parcele domu čp. 479/I. Černě dochované románské zdivo, šrafovane rekonstrukce (kresba S. Matoušová).

mu čp. 480/I je rovněž známé torzo románského domu.¹⁴⁾ Protože pozůstatky kvádríkové stavby při náměstí zabírají celou šíři parcely, zůstává v tomto případě poněkud sporná otázka komunikačního spojení do zadní části parcely, které u ostatních románských objektů bylo situováno podél zástavby, která nezabírala celou šíři parcely.¹⁵⁾ U dosavadní jediné výjimky, nedalekých domů čp. 548/ a 549/I, se předpokládá původní přístupnost zadní částí parcely z prostoru dnešní Železné ulice.¹⁶⁾ Podobné řešení ovšem v našem případě v úvahu nepřichází, a zbývá tedy jen možnost existence vjezdu na parcelu z jejího týlu v prostoru dnešní Kožné ulice. Analogicky by tomu mělo být i u raně gotického domu čp. 478/I.

V každém případě se tímto zjištěním na rohu Staroměstského náměstí a Melantrichovy ulice dále zahušťuje situace románské zástavby. Na třech sousedících parcelách zjišťujeme existenci komplikovanějších románských a raně gotických staveb, čímž v těchto místech evidujeme nejhustší výskyt raně středověké zástavby, vytvářející zřejmě na straně do náměstí souvislou řadovou zástavbu. Zatímco v západním objektu čp. 478/I je doložen kvádríkový objekt v hloubce parcely a patrně raně gotický polosuterén s ještě spíše románskou úrovní podlahy (cca 189,10 m) při náměstí, prostřední dům čp. 479/I dochoval kamenné románské domy při náměstí i v hloubce parcely. Východní objekt čp. 480/I zase obsahuje pouze zbytky románské kamenné konstrukce při náměstí,¹⁷⁾ nelze ale vyloučit, že případná románská zástavba v hloubce parcely zanikla při budování zdejších enormních gotických sklepů.¹⁸⁾ Vznik této souvislé zastavěné fronty obytných domů lze klást rozhodně ještě do průběhu 13. století s tím, že není vyloučené, že tato zástavba byla dokončena relativně krátce po jeho polovině.

POZNÁMKY

- 1) Veškeré nadmořské výšky jsou uváděny ve výškovém systému Balt.
- 2) M. Vilímková, Pasport domu čp. 478–479/I, SÚRPMO 1959, s. 22; P. Vlček a kol., Umělecké památky Prahy – Staré Město a Josefov, Praha 1996, s. 332.
- 3) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, Románské domy v Praze, Praha – Litomyšl 2002, s. 234–236.
- 4) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, o. c. v pozn. 3, s. 357, 359–360.
- 5) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, Zjištění záchodového rizalitu v románském domě čp. 16/I na Starém Městě pražském, Průzkumy památek, V/2, 1998, s. 77–82.
- 6) Zd. Dragoun, Předběžné výsledky sledování rekonstrukce spodních podlaží domu čp. 549/I na Staroměstském náměstí v Praze, Průzkumy památek, II/1, 2000, s. 87–88, obr. 1.
- 7) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, o. c. v pozn. 3, s. 235 na kresbě prezentují podlahu v úrovni 191,20 – 191,30 m n. m., tyto údaje jsou ale ještě zpracovány ve výškovém systému Jadran.
- 8) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, o. c. v pozn. 3, s. 236.
- 9) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, o. c. v pozn. 3, kresba na s. 271.
- 10) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, o. c. v pozn. 3, s. 239.
- 11) Zd. Dragoun, Praha 1 – Staré Město, Staroměstské nám. In: Archeologický výzkum v Praze v letech 1979–1981, Kronika, Pražský sborník historický 17, 1984, s. 151.
- 12) L. Hrdlička, Databáze archeologických dokumentačních bodů, Praha 7–1, bod č. 617.
- 13) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, o. c. v pozn. 3, s. 236.
- 14) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, o. c. v pozn. 3, s. 237–239.
- 15) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, o. c. v pozn. 3, s. 356.
- 16) Zd. Dragoun – J. Škabrada – M. Tryml, o. c. v pozn. 3, s. 248.
- 17) M. Vilímková, o. c. v pozn. 2, s. 22; P. Vlček a kol., o. c. v pozn. 2, s. 332. Původní úroveň podlahy je dochována pouze v jižní části tohoto polosuterénu, v severní byla dodatečně výrazně prohloubena na úroveň blízkou vrcholné gotickým podlahám v ostatních sklepech.

Obr. 5: Situace románské a raně gotické zástavby na rohu Melantrichovy ulice a Staroměstského náměstí. Černě románské stavby, křížkově raně gotické, křížkem značeno místo v literatuře uváděných, nejnověji však odmítnutých románských domů (kresba S. Matoušová).

- 18) Komplikovaná situace víceúrovňových suterénů v domech čp. 478/I a 479/I se promítla i do jejich zobrazení v pražské topografii (P. Vlček a kol., o. c. v pozn. 2, s. 331–332). V partii věnované domu 479/I jsou zobrazeny domy 478/I a 479/I (nikoli 479/I a 480/I) a plánové zobrazení odlišných úrovní suterénů a především vynešení románských partií je poněkud zmatečné.

DIE FESTSTELLUNG EINES WEITEREN TEILS VON DEM ROMANISCHEN WOHNBAU IM HAUS KONSKR.-NR. 479/I AUF DEM ALTSTÄDTER RING IN PRAG

Gegen Ende 2003 legte man in Kellerräumen der Häuser Konskr.-Nrr. 478/I, 479/I auf dem Altstädter Ring in Prag das ein Rest nach einem romanischen Haus am Marktplatz darstellende Quadermauerwerk frei. Dieser Fund erweiterte unsere Kenntnis der romanischen Bebauung des Grundstücks vom Haus Nr. 479/I, wovon bislang nur ein mäßig großer Bau in der Parzellentiefe bekannt war. Aufgrund der jüngsten Feststellung lässt sich das genannte Haus als der erste verlässlich belegte Bau schätzen, der zwei der Grundtypen Prager romanischer Häuser kombiniert – den bei dem öffentlichen Ringplatz situierten gemauerten Bau und ein kleineres Haus in der Parzellentiefe. Die Auswertung der breiteren Situation an der Ecke der Melantrichova Gasse und des Altstädter Rings konstatiert dann auf Parzellen von drei benachbarten Häusern schon in der Zeit nach der Mitte des 13. Jahrhunderts eine kontinuierliche Zeilenbebauung.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Situationsplan der Keller der Häuser Konskr.-Nrr. 478/I, 479/I mit Einzeichnung des neugefundenen romanischen Mauerwerks. Schwarz – romanisches, kreuzschraffiert – gotisches (je dichter, desto älter), sonst rezentenes Mauerwerk (Zeichnung S. Matoušová).

Abb. 2: Quadermauerwerk an der nördlichen Stirnwand des Kellers im Haus Nr. 479/I, Ansicht von Süden (Foto M. Müller).

Abb. 3: Nordöstliche Ecke des neufestgestellten Baus. Ansicht von Südosten (Foto M. Müller).

Abb. 4: Situationsplan des romanischen Mauerwerks auf dem Grundstück des Hauses Konskr.-Nr. 479/I. Schwarz – erhaltenes romanisches Mauerwerk, schraffiert – Rekonstruktion (Zeichnung S. Matoušová).

Abb. 5: Situationsplan der romanischen und frühgotischen Bebauung an der Ecke der Melantrichova G. und des Altstädter Rings. Schwarz – romanische, kreuzschraffiert – frühgotische Bauten; Kreuze bezeichnen die Lokalisierung der in der Literatur zwar angeführten, jüngst aber abgelehnten romanischen Häuser (Zeichnung S. Matoušová).

(Übersetzung J. Noll)